

Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi
(TÜGAM)

Savaş, Göç ve Kriz Kıskacında Afganistanlı Göçmenler:

ABD'nin Geri Çekilişi, Taliban'ın Yeniden Gelişi ve Sığınma
Arayışında Olan Afganistanlı Defacto Vatansızlar

Moh Asmahil Kohan

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

**SAVAŞ, GÖÇ VE KRİZ KISKACINDA
AFGANİSTANLI GÖÇMENLER:**

ABD'nin Geri Çekilişi, Taliban'ın Yeniden Gelişi ve
Sığınma Arayışında Olan Afganistanlı Defacto
Vatansızlar

YAZAR:

Moh Asmahil Kohan (Araştırmacı)

GRAFİK TASARIM:

Ruha Medya A.Ş.

TÜRKİYE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (TÜGAM)

E ISBN:

978-625-95404-3-6

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 14

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

İÇİNDEKİLER

Giriş	2
1. 15 Ağustos 2021 Olayları ve Yaşanan Yeni Göç Akınları	4
2. Ülkenin Mevcut Durumu ve Sığınma Arayışında Olan Afganlar	8
3. Krizden Krize Sürüklenen Afgan Sığınmacıların Güncel Durumu	12
4. Sonuç ve Öneriler	16
5. Kaynakça	18

GİRİŞ

Kırk beş yılı aşkın bir süredir Afganistan, savaş, iç çatışma ve siyasi istikrarsızlık ile çalkalanmaktadır. Bu durum Afganların ekonomik, toplumsal, kültürel, duygusal ve sosyo-mekânsal açıdan istikrarsız bir hayat yaşamalarına, sorunlara karşı başa çıkma mekanizmalarının ve dayanıklılıklarının giderek yıpranmasına yol açmıştır. Zorunlu göç, Afganların yaşadığı istikrarsızlıkların sonuçlarından biridir. Her ne kadar gönüllü ve bireysel göç Afganistan tarihinde ve Afgan toplumu tarafından aşina olunan bir olgu olsa da 1970'li yılların sonunda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ile kitlesel ve zorunlu göç hareketleri de yeni bir olgu olarak yaşanmaya başladığı bilinmektedir. O tarihten itibaren yaşanan zorunlu göçler ile milyonlarca Afgan'ın İran ve Pakistan gibi komşu ülkeler dahil olmak üzere yaklaşık 72 farklı ülkeye göç ettikleri belirtilmektedir. 2007 yılının sonuna kadar Afganistan'ın dünyanın en büyük mülteci kaynak ülkelerinin başında yer aldığı ve dünyadaki en büyük mülteci topluluğunu oluşturduğu aktarılmaktadır (Saito, 2009; Donini, Monsutti, & Scalettari, 2016). Yapılan bazı araştırmalara göre, 1979'lu yıllarda yaklaşık 10 milyon Afgan vatandaşının -ülke nüfusunun üçte biri- en az bir kez mülteci durumuna düştüğü ifade edilmektedir (Koser, 2014, s. 9). Afganistan'da yaşanan güvenlik temelli, siyasi ve ekonomik sorunlar ve toplumsal yıkımlar, Afganların sınır ötesi zorunlu göçüne ve sığınma arayışlarının artmasına neden olmaya devam etmektedir. Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi, Afgan silahlı gruplar arasında yaşanan iç çatışmalar, Taliban rejiminin birinci dönemi (1996-2001), 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan El-Kaide lideri Usame bin Ladin'in Taliban tarafından ABD'ye teslim edilmemesi ve ABD öncülüğünde Afganistan'a yapılan askeri müdahale Afganların zorunlu olarak yerinden edilmelerine neden olmuştur. 2001-2021 yılları arasında Afganistan hükümeti ile ABD öncülüğündeki NATO güçleri ve silahlı muhalif gruplar arasında devam eden çatışmalar, 2014 yılında ABD güçlerinin Afganistan'dan çekilme sürecinin başlaması, 15 Ağustos 2021'de Afgan hükümetinin Taliban tarafından tekrar ele geçirilmesi ve bu dönemi takip eden istikrarsızlık, şiddet ve insan hakları ihlalleri (Afzal, 2023), ekonomik zorluklar ve uluslararası ambargolar nedeniyle ülke nüfusunun yarısının ciddi şekilde gıda güvensizliği ile karşılaşması (Felbab-Brown, 2023) Afganların zorunlu sınır ötesi göçünü ve sığınma taleplerindeki artışı gözler önüne sermektedir. Bu çalışmada 15 Ağustos 2021'den sonra Afganistan'dan göç etmek zorunda kalan, göç sürecinde veya sığındıkları ülkede çeşitli sorunlar ile karşılaşan ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kırılğan Afgan sığınmacıların durumu analiz edilmektedir.

1

15 AĞUSTOS 2021 OLAYLARI VE YAŞANAN YENİ GÖÇ AKINLARI

Zorunlu göç Afganistan tarihi boyunca savaş olan dönemlerinde en çok yaşanan olaylardan biri olmuştur. Ancak bu göçler sadece savaş ve iç çatışma dönemlerinde değil, siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlalleri, ekonomik krizler, doğal afetler ve iklim krizlerinin yaşandığı dönemlerde de gerçekleşmiştir. Afganistan modern tarihinin çeşitli dönemlerinde yaşanan zorunlu göç hareketlerinin 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de çeşitli nedenlerden dolayı devam ettiği görülmektedir. Bunun en son örneği 15 Ağustos 2021'de Afganistan'da yaşanan olaylar ile başlayan yeni göç dalgaları ve Afganların çeşitli ülkelerdeki uluslararası koruma taleplerindeki artışlar olabilir.

Afganların sığınma taleplerindeki artışın Sovyetler Birliği'nin 1989'da Afganistan'dan geri çekilmesi ile sonlanmadığı, ondan sonra da yıkıcı iç çatışma dönemlerinde devam ettiği bilinmektedir. Yaşanan iç çatışmaların Taliban'ın güçlenmesi ve Afganistan'ın tamamına hâkim olması ile sonuçlandığı belirtilmektedir (BBC, 2021). Afganistan'ı yöneten Taliban hükümetinin birinci dönemi (1996-2001), 11 Eylül 2001'de ABD'de düzenlenen saldırılar ve bu saldırılardan sorumlu tutulan El-Kaide lideri Usame bin Ladin'in Taliban tarafından ABD'ye teslim edilmemesi, Taliban'a yönelik hava saldırılarının gerçekleşmesi ve ABD öncülüğünde Afganistan'ın işgal edilmesi ile sonlandı (Center for Preventive, 2024; The U.S. War in Afghanistan, 1999 – 2021; BBC, 2021). Taliban hakimiyetinin 2001'de sona ermesini müteakip 2002'de Afganistan'da geçiş hükümeti kurulmuş, 2003 yılında ise ABD'li yetkililer Afganistan'daki operasyonlarının önemli bir kısmının bittiğini ilan ettiler. Bir yıl sonra yani 2004 yılında da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Afganistan'da istikrarın sağlanmasını üstlenen Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) kontrolüne bırakıldı (Aparı, 2021).

Uluslararası güçlerin Afganistan'daki varlıklarına rağmen Taliban saldırılarının devam ettiği görülmektedir. BM tarafından yayınlanan istatistiklere göre 2009-2020 yılları arasında yaşanan silahlı çatışmalar sonucunda sivil kayıplardaki sayıların yüz bini aştığı belirtilmektedir (Afganistan, 2024; UNAMA, 2021, s. 12).

2014 yılında yaşanan yoğun çatışmalar sonucunda ABD öncülüğündeki askeri güçler muharebe misyonlarının resmen bittiğini, bu güçlerin büyük bir kısmının 2016 yılının sonuna kadar Afganistan'dan geri çekileceğini ve Afganistan'ın güvenliğinin ve Taliban'la mücadele görevinin artık Afgan ordusuna teslim edildiğini belirtmişlerdir (Center for Preventive, 2024; The U.S. War in Afghanistan, 1999 – 2021).

Şubat 2020'de ABD ve Taliban arasında Afganistan'a "barış getirmeyi" amaçlayan ve ABD ve NATO güçlerinin on dört ay içerisinde tamamen Afganistan'dan geri çekilmesini içeren 'Doha anlaşması' imzalandı (Center for Preventive, 2024). Ancak gelişmeler beklendiği gibi devam etmedi ve 15 Ağustos 2021'de Taliban güçleri, ABD öncülüğündeki yaklaşık 20 yıllık müdahalenin ardından Afganistan'ın başkenti Kabil'in kontrolünü ele geçirdi. Kısa bir süre içerisinde yüz binlerce Afgan vatandaşının yerinden edilerek istikrarsızlığın ve güvenlik sorunlarının artması ile ülke içinde ve komşu ülkelerin sınırlarına sığınmak zorunda kaldığı, bu durumun ise Afganistan tarihinde yeni bir mülteci krizinin yaşanmasına yol açtığı görülmektedir. Bir başka ifade ile ABD öncülüğündeki güçlerin Ağustos 2021'de Afganistan'dan geri çekilmesi küresel anlamda Afgan göçmenler ve mülteciler için yeni bir dönüm noktası olarak tanımlanabilir (Montalvo & Batalova, 2024).

Afganların sınır ötesi göçlerinin ilk rotasında İran ve Pakistan başta olmak üzere Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan gibi komşu ülkelerin yer aldığı görülmektedir (UNHCR, 2024). 2021-2023 yılları arasında gerçekleşen göçlerde en az 1,6 milyon Afgan mültecinin komşu ülkelere sığındıkları, komşu ülkelerde bulunan Afgan sayısının 8,2 milyona yükseldiği; bunlardan yaklaşık 4,5 milyonunun İran'da ve yaklaşık 3,7 milyonunun ise Pakistan'da düzenli ve düzensiz bir şekilde buldukları ifade edilmektedir (MMR, 2023).

Ağustos 2021'den sonra İran'a sığınan yaklaşık 1 milyon Afgandan yaklaşık üçte ikisinin daha sonra sınır dışı edildiği, geride kalanların bazılarının mevsimsel olarak Afganistan'a geri döndükleri, bir kısmının Türkiye'ye sığındıkları, yaklaşık 600.000 kişinin de sonradan Pakistan'a göç etikleri belirtilmektedir (MMR, 2023, s. 210-211).

Zorunlu sınır dışı edilmeler, üçüncü ülkeye yerleştirmeler ve İran ile Pakistan'daki yasal, siyasal, sosyal ve ekonomik zorlukların artması nedeniyle gönüllü olarak Afganistan'a geri dönenlerin yanı sıra, Afganistan'a geri dönemeyenlerin ise Türkiye, Avrupa ülkeleri, Kanada ve diğer bölgelere yönelmeleri sonucunda, İran ve Pakistan'daki Afgan mülteci ve sığınmacı sayısında bir azalma yaşandığı söylenebilir. 1 Haziran 2024'te yayınlanan verilere göre halihazırda İran'da 3,7 milyon ve Pakistan'da ise 2,5 milyon Afgan mülteci ve mülteci benzeri kişinin bulunduğu belirtilmektedir (UNHCR, 2024).

Yerinden edilen Afganların büyük bir kısmının 1980'li yıllarda, 1,6 milyondan fazla Afgan mültecinin ise 15 Ağustos 2021'den sonraki süreçte komşu ülkelere sığındıkları bilinmektedir. İran ve Pakistan'dan sonra Afganların sığındıkları diğer komşu ülkeler arasında Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan bulunmaktadır. Özbekistan Hükümeti'nin açıklamalarında 15 Ağustos'tan sonraki süreç ile birlikte 2021 yılında

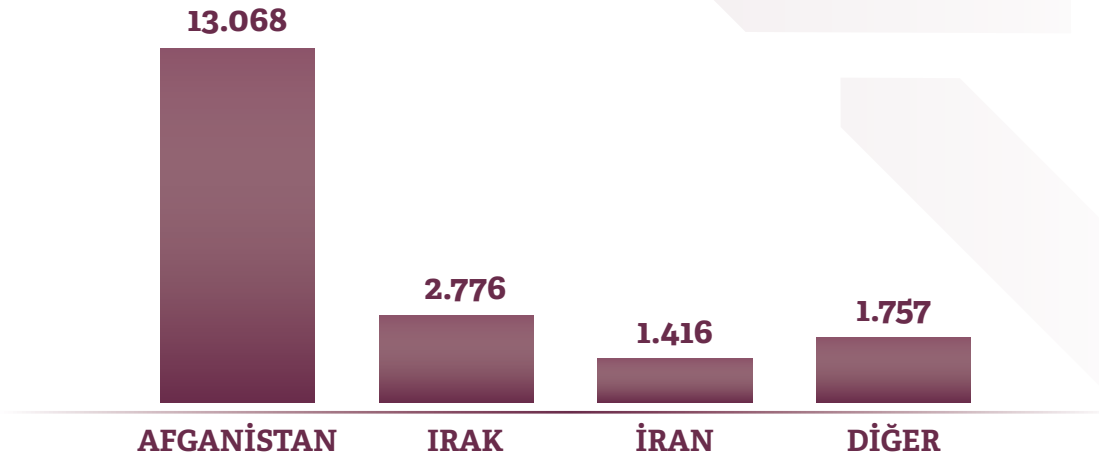
13 binden fazla Afganistan vatandaşının Özbekistan'a göç ettikleri, UNHCR kayıtlarına göre ise son dönemde Tacikistan'a sığınan Afgan sayısının yaklaşık 5.700 kişi olduğu rapor edilmektedir (UNHCR, 2024). Ülkedeki sorunların ağırlaşması ile birlikte 2023'ün sonuna kadar yaklaşık 3,2 milyon Afgan'ın evlerini terk ederek iç göçe zorlandığı görülmektedir (UNHCR, 2023-2024). Ayrıca sığınma talebinde bulunan Afganların komşu ülkelerin yanı sıra Türkiye, Avrupa, ABD ve Kanada'ya gittikleri ifade edilmektedir.

Türkiye kültürel zenginlikleri, siyasi ve ekonomik istikrarı ve coğrafi konumu itibariyle çeşitli dönemlerde Afganistan kaynaklı göçler için hem bir hedef ülke hem de AB ülkelerine ulaşmak isteyenler için bir transit ülke olarak görülmektedir. Türkiye'ye gelen Afganların bir kısmının eğitim, seyahat, yaşam, yatırım ya da tedavi amaçlı geldikleri, büyük bir kısmının ise sığınma ve iltica talebinde buldukları bilinmektedir. Düzenli göç imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle Afgan göçmenlerin birçoğunun yasa dışı bir şekilde Türkiye'ye geldikleri bilinmektedir (Baykal & Özdemir, 2024). Nisan 2024 tarihi itibariyle Türkiye'de 139.333 uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi Afganistan vatandaşının bulunduğu, bu sayısının %35'inin ise kadın ve kız çocuklardan oluştuğu aktarılmaktadır (MMC, 2024).

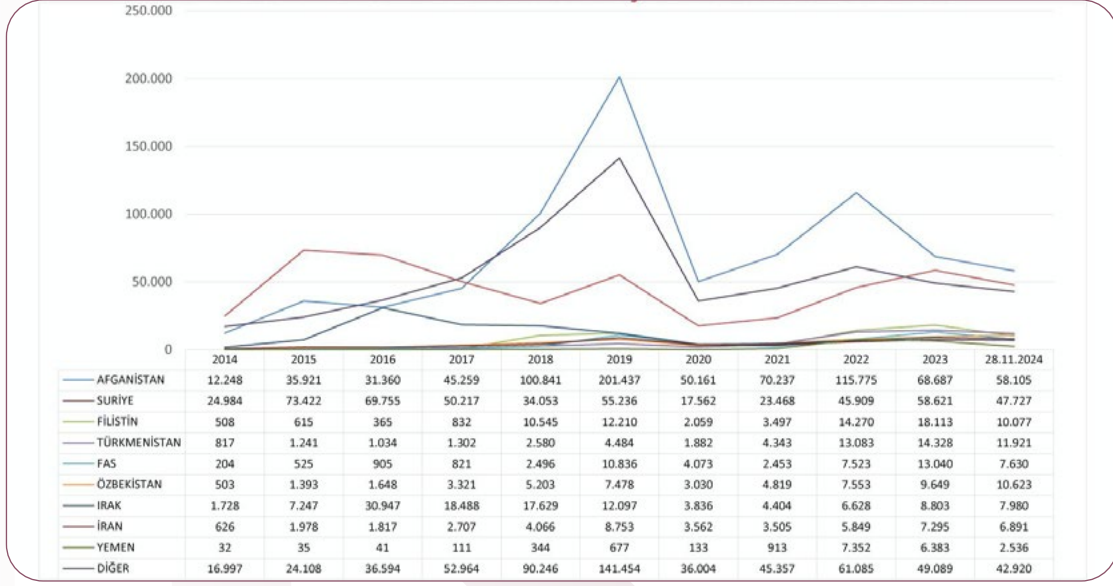
UNHCR verilerine göre Ağustos 2021 tarihi sonrası Afganların Türkiye'de uluslararası koruma taleplerinde bir artışın yaşandığı görülmektedir. Örneğin, 2021 yılı istatistiklerine göre Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi Afganların sayısının 2021 yılında 125.104 kişi olduğu rapor edilmiştir (Sağıroğlu, 2021, s. 96). Bu sayıların Şubat 2022'de 129.323 (UNHCR, 2022), Eylül 2023'te ise 139.333'e yükseldiği görülmektedir (UNHCR, 2023). Ayrıca Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısına bakıldığında ise yine aynı tarihleri arasında Afganistan kaynaklı düzensiz göçmenlerin sayısında bir artışın gerçekleştiği tespit edilmektedir (GİB, Düzensiz Göç, 2024).

Tablo 1

ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU YAPAN İLK ÜÇ UYRUK

Tablo 2
YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN
UYRUK DAĞILIMI

*28.11.2024 tarihi itibariyle

Avrupa Birliği Sığınma Ajansı (EUAA) tarafından yayımlanan istatistiklere bakıldığında 15 Ağustos 2021'den Ekim 2022'ye kadarki süreçte Afgan sığınmacıların 27 Avrupa Birliği üyesi devletin yanı sıra Norveç ve İsviçre'ye yönelik sığınma başvurularında da bir artışın yaşandığı ve ilk kez 15.000 kişiyi geçtiği görülmektedir (UNHCR, 2023, s. 6). Ancak AB ülkelerine sığınma talebinde bulunan Afganların sayısında Mayıs 2023- Mayıs 2024 tarihleri arasında %19'luk bir azalma olduğu da rapor edilmiştir (EUAA, 2024, s. 8).

Ağustos 2021'den sonraki süreçte yaşanan değişimin Afganistan tarihinde yeni bir mülteci krizinin yaşanmasına yol açtığı, Ağustos 2022 yılı itibariyle 120.000 Afgan sığınmacının hava yolu ile dünyanın farklı bölgelerine geçici veya kalıcı olarak yerleştirildiği, bu sayıdan yaklaşık 76.000 kişinin ise ABD'ye yerleştirildiği ifade edilmektedir (Jordan, 2022). 15 Ağustos 2021'den sonraki süreçte Kanada'ya sığınan Afganların sayısında da bir artışın yaşandığı 2023 sonu itibariyle 40,000'i aşkın Afgan sığınmacının Uluslararası Göç Örgütü (IOM) desteğiyle Kanada'ya yerleştirildiği belirtilmektedir (IOM, 2023).

2

ÜLKENİN MEVCUT DURUMU VE SIĞINMA ARAYIŞINDA OLAN AFGANLAR

Afganistan'daki mevcut durum karmaşıklığını korumaya devam etmektedir. Ağustos 2021'den bu yana genel güvenlikte bir iyileşme ve sivil kayıplarda belirgin bir azalma yaşansa da güvenlik, ekonomi ve insan hakları konularında durumun özellikle kadınlar ve kız çocuklar için endişe verici olduğu belirtilmektedir (UNHCR, 2023). Taliban tarafından getirilen son kısıtlamaların ardından Afganistan'da yaşayan kadınların ve kız çocukların eğitim, çalışma, hareket özgürlüğü ve sivil toplum kuruluşlarında faaliyet yürütme gibi sosyal haklardan mahrum kaldıkları görülmektedir (UNHCR, 2023, s. 6; Afzal, 2023). Diğer taraftan ülkedeki yaygın gıda güvensizliği, artan enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık, yaptırımlar, banka sisteminin tamamen çökmesi, iş imkanlarının azalması ve sınırlı geçim kaynakları, ayrıca sürekli artmakta olan çevresel tehditler ve doğal afetler ülke durumunun daha da kötüye gittiği, kırılgan nüfusun giderek güvencesiz bir ortamda yaşamak durumunda kaldığı anlamına gelmektedir (UNHCR, 2023). Ülkedeki gıda krizinin derinleşmesi ve uluslararası yardımlardaki azalış yaklaşık 28,3 milyon kişinin insani yardıma muhtaç duruma düşmesini beraberinde getirmiştir (EUAA, 2024, s. 16; Felbab-Brown, 2023).

Yıllardır kırılgan bir vaziyette olan ve 15 Ağustos 2021 olayları ile daha da kötüleşen ekonomi, güvenlik, insan hakları ve siyasal alandaki zorlukların özellikle kadınlar ve kız çocuklarının, insan hakları savunucularının, eski hükümet döneminde çeşitli adli, idari ve askeri görevlerde bulunanların -özellikle bu görevlerde bulunan Afgan kadınların- (UNAMA, 2023, s. 5-7), etnik ve dini azınlıkların, avukatların, akademisyenlerin, yabancı kurum ve kuruluşlarla çalışanların ve bazı diğer statülerde bulunan grupların diğerlerine göre daha fazla zorunlu göçe hareketlerine katılmalarına neden olmuştur. Bu grupların potansiyel sığınmacı oldukları ve ulaştıkları ülkelerde

uluslararası koruma kapsamına alınmalarının hayati bir mesele olduğu gerçeği belirtilmektedir (EUAA, Country Guidance: Afghanistan, 2024, s. 25). Ancak tehlike altında olan, sosyal haklarından yoksun bırakılan ve kendi iradeleri dışında göç etmek zorunda kalan Afganların sığınma taleplerinin diğer ülkeler tarafından yasal, politik ve sosyal faktörlerden dolayı kabul edilmediği, sınır dışı edildikleri görülmektedir.

Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan ve düzensiz göç rotalarını kullanmak zorunda kalan Afgan sığınmacıların menşe ülkenin yanı sıra sınır geçişlerinde ve göç edilen ülkelerde de kısıtlayıcı politikalar, yasal engeller ve çeşitli tehlikeler ile karşılaştıkları bir gerçektir. Düzensiz göç rotalarında yaşanan olayların en trajik olanı hayatını kaybedenlerin sayısındaki artışların devam etmesidir. Aralık 2023'te yayınlanan istatistiklere göre Asya-Pasifik bölgesinde binlerce göçmen, sığınmacı ve mülteci göç rotalarında hayatlarını kaybetmişlerdir (IOM, IOM Missing Migrants Project, 2024).

Tablo 3

MENŞE ÜLKELERİ İTİBARIYLA KAYBOLAN GÖÇMEN SAYILARI-2023

Afganistan		1,181
Myanmar		436
Pakistan		231
Bilinmiyor		61
Bangladeş		31
Vietnam		27
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti		10
Kamboçya		9
Hindistan		7
İran İslam Cumhuriyeti		4
Çin		3
Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti		3
Malezya		2
Sri Lanka		1
TOPLAM		2,006

Kaynak: (IOM, IOM Missing Migrants Project, 2024, s. 4)

Yaşanan bu kayıpların arasında Afgan sığınmacı ve mültecilerin (çoğu kadın, çocuk ve yaşlı), 1,181 kayıp ile ilk sırada yer aldıkları tespit edilmektedir (IOM, IOM Missing Migrants Project, 2024). 15 Ağustos 2021'den sonraki süreçte Afganistan'dan göç etmek zorunda kalan ve göç rotalarında kaybolan bu göçmenlerin çoğunun sığınma arayışında olduğu, kendi ve aile fertlerinin can güvenliğini sağlamak amacıyla göç ettikleri bilinmektedir.

3

KRİZDEN KRİZE SÜRÜKLENEN AFGAN SIĞINMACILARIN GÜNCEL DURUMU

Yıllardır devam eden istikrarsızlık Afganların sürekli olarak ülke içinde ve sınır ötesi bölgelere doğru göç etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Yayımlanan son istatistiklere göre, Afganlar küresel ölçekteki sıralamalarda çatışma ve şiddet kaynaklı ülke içi yerin den edilmelerde dördüncü sırada yer almakta (IOM, 2024, s. 49; IDMC, 2023). Diğer taraftan Afganistan sınır ötesi zorunlu göç hareketleri, uluslararası koruma ve iltica bağlamında dördüncü en büyük kaynak ülke olarak tanımlanmaktadır (UNHCR, Refugee Population Statistics Database, 2024).

Milyonlarca Afgan'ın kendi ülkesi dışında başka ülkelerde sığınmacı, mülteci ve göçmen olarak bulunması Afganistan'daki durumun hala iyileşmekten uzak olduğuna, Ağustos 2021'den sonraki süreçte yaşanan şiddet, hak ihlalleri (UNAMA, Human rights situation in Afghanistan: May-June 2023 Update) ve kısıtlayıcı politikalar ile daha da karmaşık ve kırılğan bir vaziyette olduğuna işaret etmektedir (UNAMA, 2023). Diğer taraftan Afganistan'daki silahlı çatışmalardan kaynaklanan ölüm sayılarında, Ağustos 2021'den sonraki süreçte önemli bir azalma yaşandığı ifade edilmekle beraber ülkedeki çeşitli silahlı grupların varlığı, yeni çatışmaların çıkma olasılığının yüksek olduğu anlamına gelmektedir (IEP, 2023, s. 62-63). Ülke genelindeki çatışmalardan kaynaklı ölüm sayılarında azalma yaşandığı söylene de ancak insan hakları ihlalleri ve artan şiddet olayları (Afzal, 2023) nedeniyle Afganların sınır ötesi zorunlu göçü ve sığınma talepleri devam etmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi yayınlanan son istatistiklere göre dünya genelinde 7 milyonu aşkın Afgan sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğunun Afganistan'a komşu ülkeler olan İran ve Pakistan'a (UNHCR, 2024, s. 7), diğer bir kısmının ise dünyanın farklı bölgelerine göç ettikleri belirtilmektedir.

Tablo 4

EN FAZLA AFGAN MÜLTECİYE EV SAHİPLİĞİ YAPAN ÜLKELER

Yıl	Siğınılan Ülke	UNHCR'in yetki kapsamında olan Afgan mültecilerin sayısı
2024	Avusturya	42,875
2024	Kanada ¹	2,683
2024	Fransa	86,771
2024	İngiltere	48,815
2024	Almanya	267,666
2024	Yunanistan	50,636
2024	İran	3,752,317
2024	İtalya	17,600
2024	Pakistan	1,585,772
2024	İsveç	21,637
2024	İsviçre	22,432
2024	Tajikistan	8,253
2024	Türkmenistan	3,509
2024	Türkiye	12,549
2024	ABD	46,137
2024	Özbekistan	8,955
2024	Hollanda	9,081
2024	Belçika	9,238
2024	Hindistan	9,427
2024	Brezilya	6,716

Kaynak: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?v2url=2cae9a>

¹ 15 Ağustos 2021'den sonraki süreçte Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) desteğiyle 2023 yılı sonu itibariyle 40,000'i aşkın Afgan sığınmacının Kanada'ya yerleştirildiği belirtilmektedir (IOM, 2023).

Sığınılan ülkelerin uyguladığı katı ve sert sınır politikaları, geri itmeler, göç rotalarındaki kayıplar, sığınma taleplerinin reddi veya uzun inceleme süreçlerine tabi tutulması, ayrıca transit veya hedef ülkedeki ayrımcı uygulamalar Afgan sığınmacıların karşılaştıkları sorunlardandır. Hayat pahalılığı, iş imkanlarının kısıtlılığı, sığınmacılara verilen hukuki statülerin iptal edilmesi, eğitim, sağlık ve diğer sosyal haklara erişimdeki kısıtlamalar, ayrımcılık, göçmen karşıtlığı ve şiddet olayları, Afganistan'daki mevcut tehlikelerin gözetilmemesi ve Afgan sığınmacı ve mültecilerin topluca ve zorunlu olarak sınır dışı edilmesi yaşanan sorunların bir diğer kısmıdır. Ayrıca siyasi istikrarsızlık nedeniyle Afganistan'ın yurt dışındaki pek çok diplomatik temsilciliğinin hizmete kapalı olması düzenli veya düzensiz göç eden ve sığınma arayışında olan Afganistanlı sığınmacıların gidilen ülkede birçok haktan mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Bir başka ifade ile 15 Ağustos 2021'den sonraki süreçte göç etmek zorunda kalan Afganların mevcut sorunlar karşısında güvencesiz kaldıkları, menşe ülkenin diplomatik himayesinden yararlanamadıklarından "Defacto Vatansızlık"² durumuna düştükleri görülmektedir.

İran ve Pakistan'da bulunan Afgan göçmenler ve sığınmacıların zorlayıcı yaşam koşulları altında hayatlarını sürdürdükleri ve ev sahibi ülke yetkilileri tarafından yıllardır sürekli olarak sınır dışı edilme tehdidine maruz bırakıldıkları (Majidi, 2017, s. 8), son aylarda ise bu iki ülkedeki Afgan nüfusunun durumunun endişe verici bir boyuta ulaştığı ifade edilmektedir (ECRE, 2024, s. 2). Örneğin, Pakistan ve Taliban hükümeti arasındaki yaşanan siyasi anlaşmazlıklar (Ajans, 2023; Thomas, 2024, s. 4), son zamanlarda Pakistan'da yaşanan patlamalar ve saldırıların birçoğunun Afganistan vatandaşları tarafından gerçekleştirildiği iddiası (Qazi, Zaland, & Cone, 2024), düzenli Afgan göçmenlerin ve sığınmacıların yanı sıra düzenli ve yasal olarak yıllarca Pakistan'da bulunan Afganların da sınır dışı edilmesine neden olmaktadır (Amnesty International, 2024). Son zamanlarda İran ve Afganistan arasında yaşanan su paylaşımı ile ilgili uyuşmazlıkların ve iki ülke arasında sınır bölgesinde yaşanan çatışmaların (Thomas, 2024) İran'da yaşayan Afgan sığınmacı ve mültecilerin hukuki, sosyal ve ekonomik durumunu etkilediği, Afganlara karşı ayrımcılık ve şiddet olaylarının artmasının yanı sıra onların zorla sınır dışı edilmesine yol açtığı aktarılmaktadır (DRC, 2024). Ağustos 2021'den sonraki süreçte Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan ve bazı diğer orta Asya ülkelerine sığınan Afganların da zor şartlar altında yaşadıklarında, hukuki statü elde etme ve sosyal haklara erişimde çeşitli engeller ve katı politikalar ile karşılaştıklarında zorunlu olarak sınır dışı edildikleri tespit edilmektedir (Yan, 2024, s. 121,124,125).

Ağustos 2021'den sonraki süreçte batılı ülkelerin yeniden yerleştirme politikaları kapsamında geçici olarak İran, Pakistan ve bazı diğer ülkelere yaşayan yüzbinlerce Afgan sığınmacının iki yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen hala üçüncü ülkelere yerleştirilmedikleri, bir belirsizlik içerisinde yaşadıkları ve her an Afganistan'a geri

² *De facto ya da fiili vatansızlık uluslararası belgelerde belli bir tanıma sahip olmaması ile birlikte genel olarak kişinin devleti ile olan vatandaşlık bağının sürmesine rağmen vatandaş olmanın kazanımlarından yararlanmada sorunlar yaşadığı belirtilmektedir (Asar, 2022. S.:104).*

gönderilme tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları ifade edilmektedir (Ali M. Latifi & Salangi, 2023). Bir yandan bu belirsizlik, diğer taraftan da düzenli göç etme imkanlarının bulunmaması bu kişilerin ve ailelerinin Avrupa'ya sığınmak için güvensiz ve tehlikeli yollardan güvenli ülkelere doğru göç etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu tehlikeli yolculuktan ve varış ülkelerindeki uygulanan kısıtlayıcı politikalardan en çok kırılgan durumda olan sığınmacıların etkilendiği bilinmektedir. Gereken belge ve birikimlerini elde edemediği Afganistan'dan çıkmak zorunda kalan, düzensiz bir şekilde göç eden ve AB ülkelerine sığınan Afganların ise durumunun pek iyi olmadığı, sığınma taleplerinin uzun prosedürlere tabi tutulduğu veya ertelendiği, sosyal hizmetlerden mahrum bırakıldıkları ve uluslararası koruma kapsamına alınmadıkları belirtilmektedir (MMR, 2023, s. 31).

Afganistan'da hukukçu olan, hak savunuculuğu yapan ve Taliban tarafından tehdit edildiğinden dolayı tüm zorluklara rağmen tek başına Avrupa'ya sığınan ancak sığınma talebi kabul edilmeyerek uygulanan sert politikalar kapsamında İsveç'ten Macaristan'a zorla geri gönderilen orta yaşlarda olan bir Afgan kadının: "Bu yolculuk sürecinde defalarca öldüm; Afganistan'da yalnızca bir kez ölürsünüz." (Donini, Monsutti, & Scalettari, 2016, s. 26) ifadesi bu sürecin menşe ülkeden varış ülkeye kadar özellikle kırılgan gruplar için ne kadar zor, yıpratıcı ve meşakkatli olduğunu göstermektedir. Bu zorlukların sadece göç yolculuğundan kaynaklanmadığı, sığınılan ülkede uygulanan sert ve katı politikalar ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar ve yayınlanan raporlar Afganistan'da mevcut durumun dezavantajlı gruplar ve sosyal haklarından mahrum bırakılan özellikle kadın ve kız çocukların sığınmaya ve uluslararası korumaya ihtiyaç duydukları gerçeğini ortaya koymaktadır (CGRS, 2023).

15 Ağustos 2021'den sonra Afganistan'da kadınlara ve kız çocuklara yönelik uygulanan sert uygulamalar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2023 tarihli Afganistan'daki kadın ve kız çocuklarının mevcut durumu ışığında kümülatif gerekçelerle zulüm kavramının açıklanmasına dair bildiri (UNHCR, 2023) ile güçlü bir şekilde gündeme taşınmıştır. Bu bağlamda, AB ülkelerine sığınan ve uluslararası koruma talepleri bazı üye devletlerce reddedilen Afgan kadınların ve kız çocuklarının durumu, Avrupa Adalet Divanı'nın (ECJ)³ 4 Ekim 2024 tarihli kararında da ele alındığı görülmektedir. Avrupa Adalet Divanı'nın ilgili kararında Afgan kadınların sığınma taleplerinin kabulü için cinsiyet ve uyruğun tek başına yeterli olduğu hükme bağlanmıştır (AH and FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl., 2024). Bu karardan önce de İsveç, Finlandiya ve Danimarka gibi bazı AB ülkeleri, Afganistan'daki mevcut durumu dikkate alarak Afgan kadınların mülteci statüsüne erişimini kolaylaştırmaktaydı (Ewelina, 2024). Ancak, bu kararın ardından diğer AB ülkelerinin de ulusal düzeyde bu kararı uygulayarak sığınma talebinde bulunan Afgan kadınlara koruma sağlamaları gerektiği vurgulanmaktadır (Nicolosi & Ertuna Lagrand, 2024).

³ European Court of Justice (ECJ)

4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Afganistan'daki yıllardır devam eden çatışma ortamı, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve insan hakları ihlalleri Afganların sınır ötesi zorunlu göçüne neden olmuştur. 15 Ağustos 2021'de yaşanan olaylar ise yeni göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. İnsan hakları ciddi bir şekilde tehdit altında olduğundan göç etmek zorunda kalan ve çeşitli ülkelere sığınma talebinde bulunan Afganların sayısında artışlar yaşandığı görülmektedir. Bu artışlar, bir yandan Afganistan'ın küresel ölçekte hala en fazla mülteci üreten ülkeler arasında yer almaya devam ettiğini, diğer yandan ise Afganların uluslararası korumaya erişimlerinin uluslararası toplum tarafından kolaylaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İran ve Pakistan gibi çok sayıda Afgan sığınmacı ve mültecinin bulunduğu ülkelerin yanı sıra, Ağustos 2021'den sonra dünyanın diğer bölgelerine sığınmak zorunda kalan Afganların, sığındıkları ülkelerin katı ve sert politikaları nedeniyle sosyal haklardan mahrum kaldıkları ve Afganistan'daki tüm tehlikelere rağmen zorla sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Afganistan'da devam eden çatışmalar, ekonomik zorluklar, gıda krizinin her geçen gün artması ve yoksulluğun tüm topluma yayılması, diğer yandan Taliban ile IŞİD ve diğer silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar ve artan canlı bomba saldırıları, ülkenin yakın zamanda istikrarlı bir duruma kavuşmasının güç olduğuna işaret etmektedir. Çeşitli dönemlerde özellikle Ağustos 2021'den sonra başka ülkelere sığınan ve Afganistan'a geri dönemeyen, menşe ülkesinin korumasından yararlanamayan ve her geçen gün daha da güvencesiz bir durum ile karşılaşan Afganların sığındıkları ülkelerde ve uluslararası toplum tarafından koruma altına alınmalarının gerekliliği ortadan kalkmış değildir. Bir başka ifade ile menşe ülkelerinde yaşanan istikrarsızlık nedeniyle tehlike altında olan ve hayatlarını kurtarmak için tek seçenekleri göç etmek olan Afgan sığınmacıların uluslararası korumadan yararlanmaları göç alan ülkeler, bölgesel ve uluslararası aktörlerin iş birliği ile kolaylaştırılmalıdır.

Ağustos 2021 olaylarından sonra can güvenliği tehlike altında olan ve göç etmek zorunda kalan Afganların güvenli ve düzenli göç etmelerinin sağlanması, haklarının korunması ve sığınma talebinde bulunabilmelerinin kolaylaştırılması uluslararası hukuktan kaynaklanan bir sorumluluk olduğu vurgulanmalıdır. Sığınmacı Afganların sığınma taleplerinin değerlendirilmesinde, menşe ülke bilgisinin dikkate alınması, can güvenliği veya insan hakları tehdit altında olan grupların ya da bireylerin durumlarının gözetilmesi ve sınır dışı politikalarında ulusal ve uluslararası mülteci hukuku ilkelerine riayet edilmesinin, uluslararası teamül hukukundan kaynaklanan bir sorumluluk olduğu belirtilmelidir.

5

KAYNAKÇA

- Afzal, M. (2023, 03 25). Afghanistan's Crises Require a Clear Statement of U.S. Policy. Retrieved from The Lawfare Institute, BROOKINGS: <https://www.lawfaremedia.org/article/afghanistans-crises-require-clear-statement-us-policy>
- AH and FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl., C-608/22 and C-609/22, (JUDGMENT OF THE COURT (Third Chamber) 10 04, 2024).
- Ajans, A. (2023, 11 09). Pakistan should solve its domestic problems on its own: Taliban. Retrieved from Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/pakistan-should-solve-its-domestic-problems-on-its-own-taliban/3048004>
- Ali M. Latifi, M., & Salangi, W. (2023, 08 10). Two years on, what has happened to Afghan evacuees? Retrieved from The New Humanitarian: <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2023/08/10/two-years-what-has-happened-afghan-evacuees>
- Amnesty International. (2024, 04 04). Pakistan: Government must stop ignoring global calls to halt unlawful deportation of Afghan refugees. Retrieved from Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/04/pakistan-government-must-halt-deportation-of-afghan-refugees/>
- Aparı, S. F. (2021, 08 31). ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl. Retrieved from Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-en-uzun-sava-si-afganistanda-20-yil/2351523>
- Baykal, B., & Özdemir, Ö. (2024). Turkey Aims to Halt Irregular Migration and Migrant Smuggling in the Eastern Mediterranean. Migration Policy Institute.
- BBC. (2021, 7 8). Afganistan: 10 soruda 20 yıllık savaş. Retrieved from BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57761843>

- Center for Preventive, A. (2024, 07 01). Instability in Afghanistan. Retrieved from global-conflict-tracker: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/war-afghanistan>
- CGRS. (2023). Migration Movements Of Afghans Since The Taliban Takeover Of Power. BRUSSELS: office of the commissioner general for refugees and stateless persons. Retrieved from https://www.cgrs.be/sites/default/files/beleidsnotas/dir_website_countryinfo_afghanistan_policypaper_20220912_2.pdf
- Donini, A., Monsutti, A., & Scalettari, G. (2016). Afghans on the move: seeking protection and refuge in Europe. "In this journey I died several times; in Afghanistan you only die once". Global Migration Centre (GMC), 41.
- DRC. (2024, 05 07). Afghans increasingly forced to return from Iran, an overlooked population in dire need of protection. Retrieved from DRC, Danish Refugee Council: <https://pro.drc.ngo/resources/news/afghans-increasingly-forced-to-return-from-iran-an-overlooked-population-in-dire-need-of-protection/>
- ECRE. (2024). Seeking Protection: Afghan Asylum Applicants In The Eu. ecre.
- EUAA. (2024, 07 24). Latest Asylum Trends. Retrieved from european union agency for asylum: <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-asylum>
- EUAA. (2024). Country Guidance: Afghanistan. European Union Agency for Asylum (EUAA).
- EUAA. (2024). Latest Asylum Trends 2023. <https://euaa.europa.eu/publications/latest-asylum-trends-2023-annual-analysis>. EU: EUAA.
- Ewelina, U. O. (2024, 10 05). European Court Of Justice: Gender And Nationality Sufficient To Grant Afghan Women Asylum. Retrieved from Forbes: <https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2024/10/05/european-court-of-justice-gender-and-nationality-sufficient-to-grant-afghan-women-asylum/>
- Felbab-Brown, V. (2023, 02 03). Afghanistan in 2023: Taliban internal power struggles and militancy. Retrieved from BROOKINGS: <https://www.brookings.edu/articles/afghanistan-in-2023-taliban-internal-power-struggles-and-militancy/>
- GİB. (2023). Uluslararası Koruma. Retrieved from İstatikler: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>
- GİB. (2024, 09 05). Yillara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı. Retrieved from <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- GİB. (2024, 09 19). Düzensiz Göç. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>

- IDMC. (2023). Global Report on Internal Displacement 2023. <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023/>. Geneva: Internal Displacement Monitoring Centre IDMC.
- IEP. (2023). GLOBAL PEACE INDEX 2023. Sydney: Institute for Economics & Peace (IEP).
- IOM. (2023, 10 30). More than 40,000 Afghans Resettled to Canada with IOM's Support. Retrieved from IOM: <https://www.iom.int/news/more-40000-afghans-resettled-canada-ioms-support>
- IOM. (2024). Asia-Pacific Annual Regional Overview. IOM.
- IOM. (2024). WORLD MIGRATION REPORT 2024. Geneva: IOM.
- Jordan, M. (2022, 08 12). 'We Can't Claim Mission Accomplished': A Long Road for Afghan Refugees. Retrieved from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/08/12/us/afghanistan-refugees.html>
- Koser, K. (2014). Transition, crisis and mobility in Afghanistan: rhetoric and reality. Geneva: IOM.
- Majidi, N. (2017). From Forced Migration to Forced Returns in Afghanistan: Policy and Program Implications. MPI. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- MMC. (2024). Implications of the Taliban takeover on Afghan women's migration to Türkiye. https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2024/05/329_Afghan-women-migration-Turkiye.pdf. MMR.
- MMR. (2023). The Changing Dynamics of Afghan Migration after August 2021. Mix Migration Review.
- Montalvo, J., & Batalova, J. (2024, 02 15). Afghan Immigrants in the United States. Retrieved from MPI: <https://www.migrationpolicy.org/article/afghan-immigrants-united-states>
- Nicolosi, S., & Ertuna Lagrand, T. (2024, 10 07). Setting Gender-Based Asylum Straight: The Court of Justice's Landing Point. Retrieved from EU Law Analysis, Expert insight into EU law developments: <https://eulawanalysis.blogspot.com/2024/10/setting-gender-based-asylum-straight.html?m=1>
- Qazi, N. A., Zaland, F., & Cone, D. (2024, 04 17). Inside Story: Why is Pakistan expelling Afghan refugees? AlJazeera, Inside Story, <https://www.aljazeera.com/program/inside-story/2024/4/17/why-is-pakistan-expelling-afghan-refugees>. (J. Bays, Interviewer) AlJazeera.
- Sağıroğlu, A. Z. (2021). Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllığı. Ankara: GAV Perspektif.

- Saito, M. (2009). Searching For My Homeland: Dilemmas Between Borders Experiences Of Young Afghans Returning “Home” From Pakistan And Iran. Afghanistan Research and Evaluation Unit (AREU).
- The U.S. War in Afghanistan, 1999 – 2021. (n.d.). Retrieved from Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan>
- Thomas, C. (2024). Afghanistan: Background and U.S. Policy. Congressional Research Service.
- UNAMA. (2021). Afghanistan Protection Of Civilians In Armed Conflict Annual Report: 2020. <http://unama.unmissions.org/protection-of-civilians-reports>. UNAMA.
- UNAMA. (2023). A barrier to securing peace: Human rights violations against former government officials and former armed force members in Afghanistan: 15 August 2021 – 30 June 2023. https://unama.unmissions.org/sites/default/files/a_barrier_to_securing_peace_aug_2023_english__o.pdf. UNAMA.
- UNAMA. (n.d.). Human rights situation in Afghanistan: May-June 2023 Update. https://unama.unmissions.org/sites/default/files/human_rights_situation_in_afghanistan_may_-_june_2023_o.pdf. UNAMA.
- UNHCR. (2022). Turkey Fact Sheet. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/UNHCR-Turkey-Factsheet-February-2022.pdf>. UNHCR.
- UNHCR. (2023-2024). Afghanistan; Afghans make up one of the largest refugee populations globally. <https://reporting.unhcr.org/operational/operations/afghanistan>. UNHCR.
- UNHCR. (2023, 05 25). UNHCR Statement on the concept of persecution on cumulative grounds in light of the current situation for women and girls in Afghanistan: Issued in the context of the preliminary ruling reference to the Court of Justice of the European Union in the cases. Retrieved from UNHCR: <https://www.refworld.org/jurisprudence/amicus/unhcr/2023/en/124259>
- UNHCR. (2023). Regional Refugee Response Plan 2023 - Afghanistan Situation. UNHCR.
- UNHCR. (2023). Türkiye Fact Sheet. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/10/bi-annual-fact-sheet-2023-09-turkiyeF.pdf>. UNHCR.
- UNHCR. (2024). External Update: Afghanistan Situation #36. <https://reporting.unhcr.org/afghanistan-situation-update-36>. UNHCR.
- UNHCR. (2024). Refugee Population Statistics Database. Retrieved from Refugee Data Finder: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics>

- UNHCR. (2024). Regional Refugee Response Plan for Afghanistan Situation - 2024 - 2025. <https://reliefweb.int/report/pakistan/regional-refugee-response-plan-afghanistan-situation-2024-2025-0>. UNHCR.
- UNHCR. (2024). UNHCR Regional Bureau for Asia and Pacific (RBAP): External Update: Afghanistan Situation. UNHCR.
- Yan, M. (2024). Displaced Afghans in Central Asia: Barriers, Risks and Future Prospects. In Amanda Alencar et al., Migration Observatory Selected Publications 2023-24 (p. 186). Vienna: ICMPD.

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI
MIGRATION RESEARCH FOUNDATION
مركز دراسات الهجرة

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi